
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi
ISSN: 2148-3507
e-ISSN: 2619-3507
Sayı: 14
Güz 2020
BARTIN – TÜRKİYE

Bartın University
Journal of Islamic Sciences Faculty
ISSN: 2148-3507
e-ISSN: 2619-3507
Number: 14
Autumn 2020
BARTIN – TURKEY

GÜNÜMÜZ GENÇLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNDE BAZI AHLAKÎ DAVRANIŞLAR AÇISINDAN HZ. YÛSUF KISSASI

THE PROPHET JOSEPH PARABLE IN TERMS OF SOME MORAL BEHAVIORS IN THE VALUES
EDUCATION OF TODAY'S YOUNG PEOPLE

Meryem KARATAŞ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Sakarya/Türkiye

Dr., The Ministry of Education, Sakarya / Turkey

karatasmeryem5@gmail.com

orcid.org/0000-0001-2345-6789

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 09 Ağustos /August 2020

Kabul Tarihi/Accepted: 10 Kasım/November 2020

Yayın Tarihi/Published: Aralık/December 2020

Atıf/Cite as: Karataş, Meryem. “Günümüz Gençlerinin Değerler Eğitiminde Bazı Ahlakî Davranışlar Açısından Hz. Yûsuf Kıssası”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 14 (Aralık 2020), 319-334.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

ÖZ

Dünyaya geldiği andan ölümüne kadar geçen süre içerisinde değişebilen ve gelişebilen insanoğlu için değer oluşturma, değer kazandırma ve değerleri aktarma görevi önem arz etmektedir. Bireylerin kabul ettikleri ve aktardıkları değerlerin bilinçli bir seçim sonucunda oluşması gerekir. Bilinçli bir seçim ise değerler eğitiminin sonucudur. Değişik yaş aralıklarındaki bireyler için planlanan değerler eğitiminin niteliği birbirinden farklıdır. Çocuklara kazandırılması gereken değerler ile genç, yetişkin ya da yaşlı bireyler için belirlenen değerlerin aktarım şekilleri ayrı planlanmalıdır. Bu bağlamda araştırma gençlerin değerler eğitimiyle sınırlıdır. Çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında köprü vazifesi gören gençlik döneminde toplumun beklentilerine uymak bazen zor olabilir. Karşılaşılan problemlerle baş edilmesinde kabul edilen değerlerin rolü önemlidir. Din kaynaklı değer aktarımında kıssalar yoluyla gençlere tarihten model teşkil edebilecek, onların özdeşim kurabilecekleri örnekler sunulabilir. Bu örneklerden biri çocukluk ve gençlik döneminin Kur'ân-ı Kerim'de ayrıntılarıyla anlatıldığı Hz. Yûsuf'tur. Yaşadığı olaylara verdiği tepkiler, aldığı kararlar onun sabırlı, iffetli, merhametli, sadakat sahibi ve onurlu olarak nitelendirilmesini sağlamıştır. Gençlerin değerler eğitimi yoluyla içselleştirmesi gereken ahlakî özelliklerinde Hz. Yûsuf bir rol modelidir. Bu noktada dini kaynak kabul eden değerler eğitiminde farklı örnekler bulmak mümkündür. Kıssaların hayatın içinden, yaşanmışlığı olan olaylardan meydana gelmesi de uygulanabilirliğini arttırmaktadır. Araştırmanın temel problemi Hz. Yûsuf kıssasında gençler için rol model olabilecek değerlerin neler olduğu ve değer aktarımında -Yûsuf kıssası özelinde- kıssaların gençlerin eğitimindeki nasıllığı üzerine kurulmuştur. Yazılı doküman incelemesi yöntemiyle içerik analizi tekniği kullanılarak ayetler yorumlanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda genel olarak kıssaların özel olarak da Yûsuf kıssasının değerler eğitiminde dikkat çekici kaynaklar olduğu, günümüzle bağlantılarının kurulması gerektiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Değerler, Hz. Yûsuf, Gençler, Kıssa, İffet, Sabır, Onur.

ABSTRACT

The task of creating, adding and transferring value is important for the human being who can change and develop from the time he comes to the world to his death. The values that individuals accept and transfer must be formed as a result of a conscious choice. A conscious choice is the result of values education. The quality of values education planned for individuals in different age ranges is different from each other. The ways of transferring the values that need to be acquired by children and the values determined for young, adult or elderly individuals should be planned separately. In this regard, research is limited to the education of values for young people. It can sometimes be difficult to comply with the expectations of the society in the youth period, which serves as a bridge between childhood and adulthood. The role of accepted values is important in dealing with the problems encountered. In religious-based value transfer, examples that young people can identify with and which can be models for young people can be presented through parables. One of these examples is prophet Joseph, where his childhood and youth are described in detail in the Qur'an. His reactions to the events he experienced and the decisions he made enabled him to be characterized as patient, chaste, compassionate, loyal and honorable. In the moral characteristics of young people that should be internalized through values education, Prophet Joseph is a role model. At this point, it is possible to find different examples in values education, which accepts religion as a resource. The fact that parables are from life also increases their applicability. The main problem of the study is based on what are the values that can be role models for young people in the story of Prophet Joseph and how the effects of the stories on the education of young people, especially in the story of Prophet Joseph. The verses were interpreted by using the content analysis technique with the written document analysis method. As a result of the study, it was seen that the stories in general and the story of Prophet Joseph in particular were remarkable resources in values education and that they should be linked with today.

Keywords: Religion Education, Values Education, The Values, Prophet Joseph, Youth, Parable, Chastity, Patience, Honor.

GİRİŞ

Doğumundan itibaren yaşanan değişimlere bağlı olarak bireyin hayatı çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerden biri olan gençlik için ortak bir tanımdan ya da yaş aralığından söz edilmemektedir. Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı gençliği “bülüğ çağına erme nedeni ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ile genç yetişkinlik arasında kalan 12-24 yaşları arasındaki grup”¹ şeklinde tanımlamıştır.

Fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yoğun olarak yaşandığı ve çocukluk dönemiyle yetişkinlik dönemi arasında köprü vazifesi gören gençlik döneminde hayata tutunma çabası yoğunlaşır. Bu dönemde gencin yaşadığı pek çok sıkıntının temelinde “kimlik” inşası gelir. Kimlik inşasında rol ve statü karmaşasını yaşayan genç birey, toplumun beklentilerine ayak uydurmak da bazen zorlanabilir.

Genç bireyde kimlik ve benlik olmak üzere iki önemli husus vardır. Kimlik, bireyin başkalarının o birey hakkındaki algısı iken; benlik, kişinin kendisiyle ilgili sahip olduğu düşüncelerdir. Benlik gelişimi ise ilki istek ve arzular (cinsellik, beslenme, özgürlük vb.) diğeri de değerler ve amaçlar (gelenek görenekler, din, değerler) olmak üzere iki temelden beslenir. Benliğin sağlıklı gelişimi için sahip olunan değerlerin, genç bireyin istek ve arzularını düzenleyen nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde istek ve arzularını gerçekleştirmek için hiçbir ilke kabul etmeyen, tüm değer sistemlerini reddeden genç bireylerin ortaya çıkması ihtimal dâhilindedir.²

Tüm bu karmaşa içinde gençlerin yaşadıkları dönemin özelliğinden de kaynaklanan pek çok sorunla baş etmeye çalıştığı görülmektedir. Farklı kaygılar, kimlik bunalımı, yabancılaşma, birtakım psikolojik sorunlar, çatışmalar ve anomi ilk akla gelenlerdir. Gencin bu sorunlarla ya da buna benzer problemlerle baş edebilmesinde kabul ettiği değerlerin rolü önemlidir.³ Bu değerlerin belirlenmesinde hayatın her alanında yaşanan değişiklikler önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda ortaya çıkan ilerleme sadece bilim ve teknoloji alanında gerçekleşmemiştir. Yaşananlar neticesinde bireylerin dünyaya bakış açıları, beklentileri, aktardıkları kültürel motifler de değişikliğe uğramıştır. İnsanoğlunun sahip olduğu bazı değerler zamanla ya farklılaşmış ya da var olan bu değerlere yenisi eklenmiştir. Bu nedenle

¹ Sekam, *Türkiye Gençlik Raporu Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri* (İstanbul: Sekam Yayınları, 2013), 10.

² Hayati Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 57-59.

³ Mustafa Aydın, *Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2003), 246.

gençlere aktarılmak istenen değerlerin onlar tarafından kabul görmesi önemlidir. Aksi takdirde geleceği inşa edecek gençlerin kabul etmediği değerler, sonraki nesle aktarılmayacak ve yok olup gidecektir.

1. Değerler Eğitimi ve Önemi

Her birey geliştirilebilir kabiliyetlerle dünyaya gözlerini açar ve bu kabiliyetler eğitim ile aktif hale gelir. Eğitim bireyin hayatının sadece bir kısmını değil tüm yaşamını kapsayan uzun bir süreçtir. Bu süreç içinde bireyin hem bilişsel hem duygusal ve hem de bedensel olarak gelişiminin sağlanması gerekir. Sadece bilgi aktarımına ağırlık verilerek gerçekleştirilen eğitim şeklinin bireysel ya da toplumsal sorunların çözümünde yeterli olmadığı ortadadır.

Dünyayı imar etmesi beklenen bireylerin zekâsı, bilgi birikimi, eğitim durumu her zaman dünyaya barış ve huzur getirmek için kâfi gelmemiştir. Bu nedenle aklın dışında bireyin hırslarını kontrol edebilmesini sağlayacak farklı bir gücün de gerektiği düşünülmektedir ki bu da değerdir. Değer kavramının önemi de bu noktada kendini göstermektedir. Değerlerle desteklenmiş bir eğitim insana hayatını düzenleyecek ilkeler kazandırır. Bu ilkeler doğrultusunda davranışlarına yön veren bireyin ahlakî ve duyuşsal gelişimini sağlaması beklenir. Bireylerin davranışlarının kontrolünde dış disiplinlerden etkilenmeleri doğaldır; ancak dış disiplin ortadan kalktığı anda içselleştirilmeyen olumlu davranışların devamı mümkün olmayabilir. Bu sebeple bireylerin sahip olduğu değerlere göre hayatlarını tanzim etmesi, içsel kontrollerini oluşturmaları gerekmektedir. Aklın ve kalbin eğitilmesi olarak da ifade edebileceğimiz değerler eğitimi, bahsi geçen içsel kontrolü sağlamada önemli bir faktördür.

Değerler eğitiminin verilebileceği belli başlı kurumlar vardır. Aile, okul ve çevre bu noktada ilk akla gelenlerdir. Dünyaya geldiği andan itibaren ölene kadar sürekli değişim ve gelişim içinde olan insanoğluna değer aktarımı ailede başlamalıdır. Her konuda ilklerin yaşandığı aile kurumunda değer aktarımının önemsenmesi, aile büyüklerinin model oluşturması, onların rol model olarak kabul edilebilmesi için de aile içi iletişimin güçlü olması gerekir. İletişime açık olmayan aile bireylerinin kendi değerlerini çocuklarına aktarma noktasında problem yaşamaları olasıdır. Doğru bir yaklaşıma sahip olan anne ve babanın değerler eğitiminde hangi örnekleri kullanacakları, nasıl bir dil kullanmaları gerektiği ya da hangi kaynakların referans kabul edileceği de bir bilgi altyapısı gerektirmektedir. Din ise

somut örnekler içermesinden dolayı ailenin sahip olduğu değerlerin aktarılmasında önemli bir kaynaktır. Özellikle kıssalar yoluyla değerler eğitimi çocukluk ve gençlik döneminde etkin yöntemlerden biri olarak düşünülmelidir. Bu nedenle gençlere tarihten model teşkil edebilecek, onların özdeşim kurabilecekleri örnekler sunmak hem çocukluk hem de gençlik döneminde önemlidir. Çocukluk döneminde başlayan din kaynaklı değer aktarımı farklı toplumsal etkilere açık olan gençlik döneminde devam etmediği takdirde çok da başarılı olmayabilir. Ayrıca yapılacak değerler eğitimini sadece bilgi aktarımı gibi görmek eksik bir bakış açısı olacaktır. Davranışlara yansımaya gereken değerler eğitimi, insan hayatının oldukça uzun bir dönemini kapsamaktadır. Özellikle gençlik döneminde değerler eğitiminin ihmal edilmesi genç bireylerde sağlıklı benlik gelişimini engelleyecek, onların hayatı istek ve arzularından ibaret görmelerine yol açacaktır.

Bu noktada genç bireylerin kişisel farklılıklarının yanı sıra öğrendikleri bilgiler, aldıkları eğitim ve yaşadıkları tecrübelerin gencin değer kabulünde ya da reddinde önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu ret ve kabul noktasında da genç yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Önceki dönemlerde yakın çevresiyle etkileşim içinde olan, onların gelenek görenek ve değerlerini benimsemeye tereddüt etmeyen gençler için artık dünyada yaşanan değişimler belirleyici olmaya başlamıştır. Bu durum değer yargılarını değiştirdiği gibi bir takım değerlerin önceliğini de ortadan kaldırmıştır. Bu değerlerin hangi sınıflandırma dâhilinde isimlendirildiği önemli değildir, önemli olan gençlere doğruluk, merhamet, iffet gibi evrensel kazanımlar sağlayabilmektir. Bunların verilebilmesi ve başarıya ulaşılabilmesi için ise değerler eğitiminde farklı teoriler üretilmiştir. Değerler eğitiminin uygulanmasında Batı'da kullanılan farklı değer teorileri ülkemizde yapılan araştırmalara da kaynaklık etmiş, bu teorilerden hareketle eğitimde değer aktarımı gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Geleneksel yaklaşımlardan biri olan telkin yaklaşımı, değer açıklama yaklaşımı, Kohlberg'in ahlakî gelişim yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı gibi değerler eğitimine kaynaklık eden yaklaşımlardan her birinin kendine göre özellikleri vardır ve bunlardan faydalanarak gençlere değer aktarımı yapılabilir. Yaklaşımların kendi içinde olumlu yönleri ya da sınırlılıkları söz konusudur. Bunlardan özellikle telkin yaklaşımı ve karakter eğitimi çalışmada adı geçen değerlerin aktarımında kullanılabilir.⁴

⁴ Mehmet Zeki Aydın, "Değerlerin Eğitimi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi", <https://docplayer.biz.tr/23225295-Değerlerin-egitimi-yaklaşımlarının-değerlendirilmesi-1.html> (Erişim 12 Mart 2019).

2. Hz. Yûsuf Kıssası ve Değerler

Değer aktarımında dini, referans olarak kabul edenler için en iyi örneklerden biri Hz. Yûsuf'tur. Hz. Yûsuf'un İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinde kabul edilen bir peygamber oluşu, bu kıssada anlatılan değerlerin evrensel olma özelliğini de göstermektedir.

Hz. Yûsuf kıssasının anlatıldığı Yûsuf sûresi Kur'ân-ı Kerim'in 12. sûresidir. Sûre baştan sona Hz. Yûsuf'tan bahseder ve ismini de buradan alır. 111 ayetten oluşan sûrede Hz. Yûsuf'un hayatının farklı dönemlerinde yaşadığı hadiseler ve onun bunlara karşı gösterdiği tavrı ele alınmaktadır. Yûsuf sûresi Mekke döneminin sonlarında yani Hz. Muhammed'in yaşadığı sıkıntıların arttığı bir dönemde indirilmiştir. İsrailoğullarının Mısır'a neden gittikleriyle ilgili bir soru üzerine nazil olduğu söylenir. Kıssada çok büyük sıkıntılar yaşayan Hz. Yûsuf'tan bahsedilmesi Hz. Muhammed'e bir mesaj niteliğindedir. Kıssanın sonunda mutluluğa erişen Hz. Yûsuf'un hayatının anlatılması Hz. Muhammed'e teselli vermektedir. Hz. Peygamber'e sonunda Hz. Yûsuf gibi sıkıntılarının sona ereceği hatırlatılmıştır. Ayrıca kıssa birbirinden farklı karakterde olan bireylerin davranışlarının tahliline de izin vermektedir. Sahip olduğu değerlerden ödün vermeyen bireyler anlatıldığı gibi (Hz. Yakup ve Hz. Yûsuf), dünyevî hırslarını kontrol altına alacak değerlerden yoksun diğer bireyler de kıssada yer almaktadır. Adı geçen karakterlerden hangisinin seçileceği ise muhataplara bırakılmış ve tercihlerinin sonuçlarının neler olabileceği de aktarılmıştır.⁵

Hz. Yûsuf kıssasında şehvet, kıskançlık, iftira, ihanet, intikam gibi kötü duygular ile affedicilik, sabır, merhamet, sadakat, onurlu bir duruş, iffet gibi değerlerde anlatılmıştır.⁶ Kıssa bir rüyanın anlatımıyla başlamaktadır. Sûrenin 7. ayetinde yer alan “*And olsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır.*”⁷ cümlesi kıssadan alınması gereken mesajlar için hazırlık niteliğindedir. Sûrenin sonlarına doğru ise “*...Babacığım! İşte daha önce gördüğüm rüyanın manası buymuş; Rabbim onu gerçekleştirdi...*”⁸ ayeti bahsi geçen on bir yıldız, güneş ve ayın secde etmesi, Hz. Yûsuf'un rüyasının gerçekleştiğini anlatmaktadır.

⁵ Ebû'l A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1999), 433-435.

⁶ Kamil Yaşaroğlu, “Hz. Yûsuf'un Çağımız İnsanına Model Olabilecek İffet Ahlakı”, *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 19 (Haziran 2013), 45.

⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Tefsiri*, <https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir> (Erişim 6 Eylül 2020), Yûsuf 12/7.

⁸ Yûsuf 12/100.

3. Hz. Yûsuf Kıssasında Bahsedilen Ahlakî Zaaflar

Kıssanın başında yer alan ve olaylar zincirinin ilk halkasını oluşturan ahlakî zaaflardan birisi kıskançlıktır. Kıskançlık, bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin, başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum, güncülük, hasetçilik, hasetlik gibi anlamlara gelmektedir.⁹ Bu duygunun temelinde ise zan bulunmaktadır. Zan, yakînin zıddı, kuşku ve kesinleşmemiş kanaat gibi karşılıkları olan bir kelimedir. İslam ahlak kültüründe bir kimsenin kesin bilgisi olmamakla birlikte başka biri hakkında kötü düşünce ve kanaate sahip olmasına “sû-i zan” denilmiştir.¹⁰ Hz. Yûsuf’un kardeşlerini hata yapmaya sürükleyen duyguların ilki de kötü zan olmuştur. Babalarının Yûsuf ve kardeşini kendilerinden daha çok sevdiğine yönelik kuşkuları, beraberinde kıskançlık duygusunu getirmiştir. Kıskançlık sadece duygu olarak kalmamış ve Hz. Yûsuf bir kuyunun derinliklerine atılmıştır.

Kıskançlık her insanda bulunan duygusal bir davranış olarak görülür, bazen de duygu olarak kalmayıp birey ve topluma zarar veren yönleri ile ortaya çıkar. Bireyin mutsuzluğuna neden olması, kıskanılan kişiye zarar verme olasılığı, toplumda ve ailede huzursuzluk ve mutsuzluğa yol açması gibi olumsuzluklar bunlardan akla ilk gelenlerdir. Ayrıca kişinin hem kendi yaşam kalitesini hem de çevresindeki insanları olumsuz olarak etkilemektedir.

Sûrede bahsi geçen olumsuz davranışlardan bir diğeri de vezirin karısının ona ihanet etmeye yeltenmesi ve ihanetini örtmek için Hz. Yûsuf’a iftira atmasıdır. Bu ihanetin anlaşılmasına rağmen toplumdaki statüsünü koruyabilmek için Hz. Yûsuf’un zindana atılmasına göz yuman eş de dikkat çekmektedir. Yine Züleyha’nın Hz. Yûsuf’a iftira etmesi, sûrede anlatılan olaylar zincirinin önemli bir halkasını oluşturmaktadır.

Kıskançlık, sû-i zan, ihanet ve iftiranın gençliğin ahlakını bozması ve bunların her dönemde büyük travmalar oluşturması bu kıssada görülmektedir. Kıssayı bir bütün halinde okuyabilenler bahsi geçen ahlakî zaafların sebep olduğu zararları görüp bundan ders çıkarabilirler. Bu zaafların sadece bireysel değil, toplumsal zararları da kıssada gözler önüne serilmektedir.

⁹ *Türk Dil Kurumu Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 1424.

¹⁰ Mustafa Çağrı, “Zan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/120.

4. Hz. Yûsuf Kıssasındaki Bazı Değerler

4. 1. Sabır

Kelime olarak engellemek, güçlü olmak, hapsetmek gibi anlamlara gelen sabır, başa gelen sıkıntı ve belalara karşı direnç gösterme gücüne ve olumsuz durumları olumlu hale çevirmek için gösterilen çabaya denir.¹¹

Yûsuf sûresinde sabırlı olmak denilince akla iki kişi gelmektedir. Biri “...*Nefsiniz sizi kötü bir iş yapmaya sürüklemiştir; artık (bana düşen) güzelce sabretmektir...*”¹² cümlesiyle ifade edilen ve yaşadıklarına karşı dayanma gücü gösteren Hz. Yakup’tur. Diğeri ise yıllarca pek çok sıkıntıya göğüs germek zorunda kalan Hz. Yûsuf’tur. “...*Ben Yûsuf’um, bu da kardeşim. Allah bize lütufta bulundu. Kim Allah’tan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez.*”¹³ ayeti Hz. Yûsuf’un yaşadıklarına sabretmesinin karşılığını aldığını anlatmaktadır.

Sabırlı olmak evrensel değerlerden biridir ve sabırlı olmayan bireylerin başarıya ulaşması mümkün gözükmemektedir. Bu konuyla ilgili araştırmalardan biri 1960’larda psikolog Walter Mischel tarafından Stanford Üniversitesi’nde kampüste yer alan yuvadaki çocuklar üzerinde yapılmıştır. “Marshmallow Testi” adı verilen uygulamada çocukların yanlarına konulan bir marshmallowu yemeyip on beş yirmi dakika bekledikleri takdirde ikincisini alabilecekleri söylenmiştir. Bazı çocuklar sabırla beklerken, bazıları dürtülerini kontrol edemeyip aceleci davranıp yemişlerdir. Aynı çocuklar yıllar sonra gözlemlendiğinde sabırlı davrananların akademik başarılarının daha yüksek olduğu, fikirlerini daha iyi ifade edebildikleri, plan yapıp bunu uygulayabildikleri görülmüştür.¹⁴

Buradan hareketle bireyin sabır gibi önemli bir değere sahip olabilmesinin temel şartının sağlam bir irade olduğu sonucuna varılabilir. Bu nedenle hayatın zorluklarına karşı koyabilen, yaşadığı sıkıntıları atlatabilme potansiyeline sahip genç bireyler yetiştirebilmek önem arz etmektedir. Olumsuz durumları olumluya çevirebilen, başarıya odaklanabilen, sabrettiği zaman karşılığını göreceğini bilen kişilerin güçlü bir iç dünyaya sahip olacağı ön görülebilir. Gençlerin gerektiğinde dürtülerini erteleyebilen bireyler haline gelmesi onların stresle başa çıkmalarına yardımcı olacaktır. Sûrede bahsi geçen Hz. Yûsuf, sabredildiği zaman

¹¹ Çağrı, “Sabır”, 35/337.

¹² Yûsuf 12/18.

¹³ Yûsuf 12/90.

¹⁴ Daniel Goleman, *Duyusal Zekâ EQ Neden AQ’dan Daha Önemlidir?* çev. Banu S. Yüksel (İstanbul: Varlık Yayınevi, 2016), 121.

Allah'ın bunun karşılığını vereceğini ifade etmektedir. Yaratıcıya olan yakınlığın ise bireyin sabırlı olmasına katkı sağlayacağı, “ ...Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır.”¹⁵ ayetiyle de psikolojik bir destek oluşturacağı anlaşılmaktadır.

Hz. Yûsuf kuyuya atılma süreciyle hayatında çeşitli zorluklar yaşamıştır. Züleyha'nın aşkına karşı direnmesi, iftiraya uğraması, hapisane hayatı ve ailesinden ayrı bir hayat geçirmesi gibi zorluklara karşı sabretmesi onu esenliğe ulaştırmıştır. Bu olay bireyin hayatının bazı dönemlerinde mecâzî olarak da olsa kuyuya atılabileceği, bazı dönemlerde ise ülkeyi yönetecek kadar kudretli hale gelebileceğine en iyi örnektir. Kıssalardan ders alması gereken genç bireylerin tarihin bu önemli şahsiyetinin hayatından kendilerine pay çıkarabilecekleri aşikârdır. Bu noktada gençlere aktarılacak sabır değerinin de doğru anlaşılması önemlidir. Sabırlı olmak, pasif bir bekleyiş değildir. Yûsuf (a.s.) gibi aktif bir bireyin başına gelenlere karşı dik duruşu, onurlu mücadelesi, hapishaneden aklanmadan çıkmama isteği sabrın nasıl anlaşılması gerektiği noktasında önemli ipuçları vermektedir.

4. 2. İffet

Haramdan kaçınmak, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak anlamlarına gelen iffet bedenî ve maddî hazlara düşkünlükten uzak olma halini de ifade etmek için kullanılır.¹⁶ Yunan felsefesinden İslam felsefesine kadar iffetli olmak, erdemli bireyin özelliklerinden biri olarak görülmüştür. Platon iffeti dört ana erdemden biri olarak kabul ederken Aristo erdemli olmayı aklın ölçülerine uygun davranmak şeklinde tanımlamaktadır. İnsanın aklıyla iki uç nokta arasındaki orta yolu benimsemesi anlamına gelen bu açıklama bireyin aşırı isteklerden uzak kalması anlamındaki iffeti hatırlatmaktadır.¹⁷

Tarih boyunca erdemli olmanın şartları arasında genel kabul gören iffet, günümüzde de önemini korumaktadır. Çeşitli eğilimlerle dünyaya gelen bireyin bir ahlak sistemine sahip olması, içinde yaşadığı topluma, ailesine karşı erdemli insan olma sorumluluğunu yerine getirmesi iffetli olmakla doğrudan alakalıdır. Doğuştan şeref sahibi bir varlık olarak yaratılan insanoğlunun iffetini koruması, ona onur kazandırmaktadır. Bu sebeple insanın haz ve zevklerini kontrol altına alabilmesi ve dürtülerini disipline edebilmesinin onurlu bir insan olma yolunda önemli olduğu unutulmamalıdır.

¹⁵ el-Bakara 2/153.

¹⁶ Çağrı, “İffet”, 21/506.

¹⁷ Kemal Göz, *İslam Felsefesinde Ahlakın Temel Paradigmaları* (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 28-73.

Hz. Yûsuf'un, genç yaşına rağmen iffetle ilgili sınavı başarıyla geçtiği sûrede aktarılanlardan anlaşılmaktadır. Yûsuf sûresinin 23. ayetinde “*Evinde bulunduğu kadın ondan murad almak istedi. Kapıları iyice kapattı ve “haydi gel” dedi. O da ‘Haşa, Allah’a sığınırım! Zira kocan benim velinimetimdir, bana iyilik edip evini açtı. Gerçek şu ki zalimler iflah olmaz!’ dedi.*”¹⁸ şeklinde anlatılan olay iffetini koruyan; yaşananları efendisine haksızlık olarak yorumlayan genç bir bireyden bahsetmektedir.

Bu sûrede akılda kalabilecek, pratik hayatın içinde karşılaşılabilecek pek çok erdem zikredilmektedir; ancak belki de Yûsuf sûresi denilince akla ilk gelen kavramlardan biri Hz. Yûsuf'un iffetli davranışdır. O'nun bu davranışının sadece bir anlık olduğunu düşünmek de hatalı olacaktır. Çünkü Kur'ân'ın aktardığına göre şehirdeki bazı kadınlar “...Aziz'in karısı, hizmetindeki genç ile beraber olmak istiyormuş...”¹⁹ deyince Aziz'in karısı, onları davet etti ve onların huzurunda Hz. Yûsuf'a olan ilgisini tekrar dile getirdi ve yine reddedilirse hapse atılacağını söyledi. Hz. Yûsuf “*Rabbim! Zindan bana bunların benden istediklerinden daha iyidir...*”²⁰ diyerek onurlu bir duruş sergilemiş oldu.

Hz. Yûsuf'un iffetli tavrı şayet kınanma, hapse atılma, farklı bir cezayla karşılaşma gibi yaptırımlar sebebiyle olsaydı bu durum iffet olarak isimlendirilemezdi. Çünkü bu tür engeller ortadan kalktığında bireyin tavrı değişirse ve içsel kontrol değil de dış baskılar onun kararını etkiliyorsa değerler sisteminden bahsetmek mümkün olmaz.²¹

Cinsel özgürlüğe vurgu yapan modern dünyanın bizleri çepeçevre sardığı günümüzde iffet değerinin kazandırılması oldukça önemlidir. Hukuki yaptırımlardan ziyade iffet değerini kazanmış olan genç bireyler, zevk ve hazzın kutsallaştırıldığı toplumda onurlu duruşlarıyla örnek olabileceklerdir. Özellikle değerlerin farklılaştığı, bazı değerlerin unutulduğu dünyamızda iffetin bir değer olarak benimsenip sonraki nesillere aktarılması hayati bir değer taşımaktadır.

4. 3. Merhamet

Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü ve acıma²² anlamlarına gelen merhamet; Allah'ın tüm yaratılmışlara lütuf ve ihsanını gösterir.

¹⁸ Yûsuf 12/23.

¹⁹ Yûsuf 12/30.

²⁰ Yûsuf 12/33.

²¹ Yaşaroğlu, “Hz. Yûsuf'un Çağımız İnsanına Model Olabilecek İffet Ahlakı”, 47.

²² *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, 1657.

Merhamet insanları, birbirlerine karşı duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eder.²³ Son yıllarda eğitimde rekabetin, bireyseliğin, benmerkezciliğin kendine daha fazla yer bulması merhamet, hoşgörü gibi kavramların alanlarını daraltmıştır. Bu sebeple eğitim sürecinde merhamet duygusunun kazandırılması öne çıkarılmalıdır. Gençler arasında gittikçe artan şiddet eğilimini ortadan kaldırmanın yolu da merhamet eğitiminden geçer. Kontrolsüz öfkenin, başkalarına zarar vermenin ya da yapılan haksızlıkları affetme gibi alışkanlıkların yok olmasının önüne, merhamet duygusunun kazandırılmasıyla geçilebilir.

İsfehânî'ye göre merhamet aynı zamanda hak edene ceza vermektен vazgeçmektir.²⁴ Merhametin bu anlamının ortaya çıktığı durumlardan biri Hz. Yûsuf'un kardeşlerini affetmesi, onlara hoşgörölü davranmasıdır. *"Yûsuf şöyle dedi: 'Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.'"*²⁵ demiştir. Hâlbuki Hz. Yûsuf kardeşlerinin kıskançlık duygularına, eziyetlerine, ailesinden koparılıp köle olarak satılmasına, hırsız olduğu söylenerek iftiraya uğramasına maruz kalmıştır. Kendisi için bu kadar sıkıntı yaratan, zulüm yapanlara karşı *"Bugün azarlanacak değilsiniz."*²⁶ diyerek Allah'ın merhametine de vurgu yapması O'nun isminin sevgi ve hoşgörüyle birlikte anılmasına sebep olmuştur. Ayrıca merhametin ve affetmenin insana değer katacağı, kıssanın sonundaki Hz. Yûsuf'a kardeşlerinin tazim etmesi olayı ile örneklendirilebilir.

Merhamet ve hoşgörü toplumsal barış açısından ilk sırada yer alabilecek değerlerdendir. Haksızlığa uğradığını düşünen genç bireyin, şefkat ve merhamet duygularının yardımıyla affedici olması olası problemlerin ortaya çıkmasını önler ya da var olan problemler için merhamet ile çözüm önerisi sunmuş olur. Aile, çevre, okul gibi farklı faktörlerin gençlerin bireyselliğine, hırslarına, benmerkezci bakış açısının oluşmasına farkında olmadan zemin hazırladığı düşünülürse merhamet değerini zihinsel ve davranışsal olarak yerleştirmenin hiç de kolay olmadığı görülür.

²³ Çağrııcı, "Merhamet", 29/184.

²⁴ Râgıp el- İsfehânî, *Müfredât Kur'an İstılahtarı Sözlüğü* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2006), 279.

²⁵ Yûsuf 12/92.

²⁶ Yûsuf 12/92.

4. 4. Sadakat

Sadakat içten bağlılık²⁷ anlamına geldiği gibi sıdk kökü itibariyle de niyette dürüstlük, söz ve davranışların doğru ve gerçeğe uygun olması anlamında yalanın zıddı olarak da kullanılan bir terimdir.²⁸

Yûsuf sûresinde hem sadakat hem de sadakatsizliği anlatan örnekler vardır. Hz. Yakup'un oğullarının Hz. Yûsuf ile ilgili olarak "...Onu kurt yemiş; ama biz doğru söyleyen kimseler olsak da sen bize inanmazsın."²⁹ demeleri onların doğruyu söyledikleri iddiasına dayanır. Aynı zamanda bu cümleyle babalarının gözünde sıdk özelliğini kazanamadıklarını da itiraf etmişlerdir. Sûrenin sonlarına doğru Mısır'da yaşadıkları bir olayı aktarırken de "İstersen orada bulunduğumuz şehrin halkına ve aralarında geldiğimiz kabileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz."³⁰ derken de başkalarını şahit tutarak sözlerini doğrulamaya çalışmışlardır. Aslında bu ayetler güven kazanmanın kolay olmadığını ve güven kaybının da diğer birey üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir.

Hz. Yûsuf, iftiraya uğradıktan sonra zindanda kalmıştır. Zindandan çıktıktan sonra ise kendisine bu haksızlığı yapan Aziz'in karısı tarafından "...Şimdi gerçek ortaya çıktı, ben onunla beraber olmak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."³¹ itirafıyla suçsuzluğunu ispat etmiştir. Yaşananlar aynı zamanda Hz. Yûsuf'un sıdka sahip olduğunu göstermektedir.³² Ayrıca Hz. Yûsuf'un "...Haşa, Allah'a sığınırım! Zira kocan benim velinimetimdir, bana iyilik edip evini açtı..."³³ demesi de onun vefakârlığını ve sadâkatini bizlere hatırlatmaktadır.

4. 5. Onur

Arapça izzet kelimesinin yerine kullanılan onur, alçaklık ve acizliğin karşıtıdır³⁴ ve bireyi kişilik olarak yücelten bir değerdir. Onurlu olarak yaratılan insanoğlunun bunu koruyabilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bireyin özsaygısı, şerefli

²⁷ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2000.

²⁸ Çağrıcı, "Sadakat", 37/98.

²⁹ Yûsuf 12/17.

³⁰ Yûsuf 12/82.

³¹ Yûsuf 12/51.

³² Abdurrahman Kasapoğlu, "Bir Kişilik Özelliği Olarak Kur'an'da Sadâkat", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2010), 149.

³³ Yûsuf 12/23.

³⁴ İsfahânî, *Müfredât Kuran Istılahları Sözlüğü*, 207-208.

ve izzet sahibi oluşu bu özelliklerden birkaçıdır. Çünkü onur hem kişinin kendisine duyduğu özsaygıyı hem de bireye diğer insanların gösterdiği saygının dayandığı gururu ifade eder.³⁵

Kıssada Hz. Yûsuf'un tüm yaşananlara gösterdiği tepki, onun onurlu duruşunun göstergesidir. Yûsuf sûresinin 50. ayetinde hükümdarın çağrısına “...*Efendine dön de sor ona, 'Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?...*”³⁶ cümlesi Hz. Yûsuf'un kendisini aklama çabasıdır. Aklanmadan zindandan çıkma fikrinden ziyade, Hz. Yûsuf'un derdi iftiranın açığa çıkması ve haklılığının görülmesidir. Bu da ancak onurlu bir bireyin gerçekleştireceği bir çabadır. Bireyin kendine olan saygısı haksızlığa uğradığında aklanma çabasını gerektirir. İnsanların sadece menfaatlerini gözeterek davranması bazen toplumdaki algılarını, duruşlarını olumsuz açıdan etkileyebilir. Bu nedenle Hz. Yûsuf'un rol model olarak gösterilebileceği yerlerden biri de onurlu duruşudur.

SONUÇ

Yukarıda bahsi geçen ahlakî nitelikler Yûsuf kıssasında anlatılanların tümünü kapsamamaktadır. Ancak tek bir olumlu değişim bile insanın hayatına, çevresine, karakterine yansıyor ise kıssada anlatılanlar eğitimde örnek olabilecek niteliktedir. Bu nedenle gençler için tarihten önemli bir rol model olarak Hz. Yûsuf'un anlatıldığı Yûsuf sûresi değer aktarımında önemli bir yer tutmaktadır. Genç bireylere rehberlik etmesi gereken kurumlardan aile ve okulda verilecek değerler eğitimi için Hz. Yûsuf kıssası dikkat çekici bir kaynaktır.³⁷ Tanımlanan terimlerin her birinin kendi içinde özellikleri vardır; ancak bizim için önemli olan anlamlarından ziyade pratik hayata olan katkıları ve uygulanabilir olmalarıdır. Kıssaların hayatın içinden, yaşanmışlığı olan olaylardan oluşması, pratik hayatla bağın daha çabuk kurulmasını sağlamaktadır.

Birey kabul ettiği değerler aracılığıyla hayata bakar, tepkilerini bu değerlere göre belirler. Bu durum bireylere rehberlik yapan değerlerin davranışsal boyutunun olması gerektiğini, değer aktarımının teorik yönünden çok pratik yönünün olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Gençlerin var olan değerleri benimsemesi, yeni değerler oluşturabilecek bir kapasiteye sahip olması dünyadaki pek çok sorunun çözümü olabilir. Coğrafi sınırların ortadan kalktığı, pek çok alanda farklılaşmaların yaşandığı günümüzde aşkın varlık kaynaklı

³⁵ Musa Bilgiz, *Kur'ân'da İnsanlık Onuru* (Ankara: Fecr Yayınları, 2012), 11.

³⁶ Yûsuf 12/50.

³⁷ Osman Mutluel, *Çocukta Değer Bilinci ve Karakter Eğitimi* (Ankara: Boy Yayınları, 2014), 53.

dini değerler toplumsal hafızadaki yerini alabilmeli ve gençlerin yolunu aydınlatma görevini yerine getirmelidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Mehmet Zeki. “Değerlerin Eğitimi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi”. Erişim 12 Mart 2019. <https://docplayer.biz.tr/23225295-Değerlerin-egitimi-yaklasimlarinin-değerlendirilmesi-1.html>
- Aydın, Mustafa. *Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2003.
- Bilgiz, Musa. *Kur’ân’da İnsanlık Onuru*. Ankara: Fecr Yayınları, 2012.
- Çağrı, Mustafa. “İffet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/506-507. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Çağrı, Mustafa. “Merhamet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/184-185. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Çağrı, Mustafa. “Sabır”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/337-339. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Çağrı, Mustafa. “Sıdk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/98-100. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Çağrı, Mustafa. “Zan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/120-122. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- el-İsfehânî, Râgıp. *Müfredât Kuran Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2006.
- el-Mevdûdî, Ebû'l A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1999.
- Goleman, Daniel. *Duygusal Zekâ EQ Neden AQ'dan Daha Önemlidir?* İstanbul: Varlık Yayınevi, 2016.
- Göz, Kemal. *İslam Felsefesinde Ahlakın Temel Paradigmaları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Hökelekli, Hayati. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu*. <https://kuran.diyamet.gov.tr> Erişim 6 Eylül 2020.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Bir Kişilik Özelliği Olarak Kur'ân'da Sadâkat”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2010), 119-155.
- Mutluel, Osman. *Çocukta Değer Bilinci ve Karakter Eğitimi*. Ankara: Boy Yayınları, 2014.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Yaşaroğlu, Kamil. “Hz. Yûsuf’un Çağımız İnsanına Model Olabilecek İffet Ahlakı”. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 19 (2013), 44-47.